

О. Головащенко, молодший науковий співробітник НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПРН України

Громадянське суспільство як основа у становленні правової держави

Проблеми становлення і функціонування правової держави і громадянського суспільства, їх ставлення до особистості визнані в сучасних умовах фундаментальними, загальнозначущими. Взаємовідносини правової держави і громадянського суспільства є визначальним фактором успішного розвитку держави і суспільства, неодмінною умовою забезпечення основоположних прав і свобод людини і громадянина. Вдосконалення держави неможливе без вдосконалення її відносин з людиною. Громадянське суспільство і правова держава перебувають у процесі постійного розвитку, а тому питання їх співвідношення і взаємодії завжди зберігають свою актуальність. Відтак, ретельне вивчення і усвідомлення цих явищ має вагоме значення для забезпечення їх оптимального розвитку і функціонування.

Становлення громадянського суспільства і правової держави має історичний характер, а їх функціонування обумовлено життєвими інтересами і потребами як суспільства в цілому, так і окремих соціальних груп.

Ступінь зрілості громадянського суспільства обумовлює рівень демократичності держави. Без розвиненого громадянського суспільства неможливо побудувати правову державу.

Забезпечуючи вільний розвиток соціальних груп і окремих індивідів, визнаючи права і свободи людини як невід'ємні, підкоряючи свою діяльність інтересам і потребам суспільства, держава сама змінюється якісно, перетворюючись спочатку на ліберальну правову, а згодом і на соціальну правову. Такий розвиток державності обумовлений тим, що неправова держава через свою соціальну сутність не може допустити становлення інститутів громадянського суспільства, а в свою чергу негромадянське суспільство не здатне сприяти становленню правової держави.

Громадянське суспільство обумовило виникнення ліберальної правової держави, а згодом дало потужний поштовх до її трансформації у

соціально правову державу, яка ставить за мету не лише правовий, а й соціальний захист своїх громадян. Цей феномен відображає найважливішу характеристику сучасної демократії.

Правова держава і громадянське суспільство доповнюють одне одного і виступають як вільні рівноправні партнери. Якщо правова держава є формою організації громадянського суспільства, то громадянське суспільство є умовою розвитку та вдосконалення правової держави. Високорозвинуте громадянське суспільство може сформуватися лише на основі зрілої правової держави, яка сприяє такому формуванню, так само як і ефективність функціонування правової держави безпосередньо залежить від ступеня розвитку громадянського суспільства. Саме завдяки громадянському суспільству держава як системне утворення, і насамперед її демократичні, соціальні та правові риси, набувають характеру стійких зв'язків, що характеризуються взаємозумовленістю, взаємовпливом та взаємозалежністю. Демократичний та соціальний розвиток держави починає занепадати саме тоді, коли порушується єдність системи цінностей громадянського суспільства, коли виникає дисбаланс у визначенні соціальних пріоритетів, принципів, завдань тощо.

Отже, значення громадянського суспільства в умовах функціонування демократичного політичного режиму та соціальної, правової держави полягає в такому:

1) громадянське суспільство утворює відповідне соціальне середовище, в якому формується і розвивається особистість за допомогою створення умов для задоволення її основних потреб та інтересів, тобто ідеться, насамперед, про широкі можливості самореалізації;

2) громадянське суспільство виступає гарантією захисту інтересів кожної особистості, її природних прав і свобод від надмірного втручання держави в особисте життя;

3) суб'єкти громадянського суспільства (громадські об'єднання, політичні партії, групи за інтересами тощо) формулюють і репрезентують перед державою громадські інтереси, а також прагнуть забезпечити ефективний діалог із державою щодо захисту цих інтересів або врегулювання можливих конфліктів;

4) за допомогою включення індивіда до структури громадянського суспільства відбувається необхідна для нього реалізація своїх духовних і матеріальних інтересів, інтеграція у соціальне середовище.

Проведений аналіз співвідношення громадянського суспільства і правової держави рельєфно висвітлює закономірний характер взаємодії

цих двох явищ. Правова держава і громадянське суспільство характеризуються низкою однорідних політико-правових ознак. Правова держава виступає інструментом забезпечення життєздатності громадянського суспільства, охороняє його інтереси. Водночас громадянське суспільство виступає важливим показником ефективності функціонування правової держави. Отже, взаємообумовленість правової держави і громадянського суспільства є очевидною, а їх взаємодія — запорука успішного розвитку суспільства і держави.